

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ב"ה

תיק 1072852/1

בבית הדין הרבני האזורי אשדוד

לפני כבוד הדיינים:

הרב משה אמסלם – אב"ד, הרב יצחק רבינוביץ, הרב שמואל פריד

המבקשים: פלוני
פלונית

הנדון: אמרה טמאה אני לך וטוענת אמתלא שאמרה כן כדי שיגרשה

פסק דין

העובדות:

בפנינו תביעת המבקשים לחזור ולהינשא זל"ז לאחר שהתגרשו זמ"ז, כדת משה וישראל. ולהלן פירוט השתלשלות ההליכים והעובדות:

הצדדים התגרשו ביום ו' בניסן תשע"ו – 10.4.2011 לאחר הליך גירושין.

האשה פתחה תביעת גירושין בבית דין בתאריך י"ט חשון תשע"א (27.10.2010).

בכתב התביעה כתבה האשה:

"לאחר 4 שנות נישואין ללא הצלחה וריבים בלתי פוסקים ברצוני להתגרש מבעלי. אינני מוכנה לשלום בית ומאחר וכבר ניסינו וללא הצלחה (כמה פעמים).

"אני ובעלי חיים בנפרד כבר כמעט שנה. אני התחלתי בחיים חדשים בלעדיו. נתתי הרבה הזדמנויות לקשר הזה וניסיתי שזה כן יעבור, אבל כבר לא יכולתי יותר לסבול את החיים האלה לצידו. הוא כל הזמן היה מתנהג בי בחוסר כבוד. משפיל אותי, מקלל אותי ליד הילדה ולא מעריך כלום. הוא לא היה מטפח את הבית והיה מעשן חשיש ללא הפסקה ומבזבז את הכסף האחרון שלו בסמים".

מאידך, הבעל פתח תביעת שלום בית בתאריך י"ד טבת תשע"א (21.12.2010).

בתאריך ט' טבת תשע"א (16.12.10) התקיים דיון ראשון בתביעת האשה אליו הופיעה האשה בליווי ב"כ עו"ד ר. ק., הבעל לא הופיע.

בתאריך ט"ז טבת תשע"א (23.12.10) התקיים דיון ראשון בתביעת הבעל אליו הופיע הבעל, האשה לא הופיעה.

במקביל התנהלו הליכים בבית המשפט לענייני משפחה בתביעת האשה למזונות הקטינה.

בתאריך א' כסלו תשע"א (8.11.10) הגיש הבעל כתב הגנה בהליך אשר התקיים בבית המשפט והעתקו הוכנס לתיק ביה"ד.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

בסעיפים 8-9 לכתב הגנתו כותב הבעל כך:

"מאחר וכפי הידוע לו האשה יוצאת הרבה לבלויים וחוזרת מאוד מאוחר, יש לו חשש כי היא יוצאת לבלות עם מישהו אחר, ומשכך גמלה בלבו ההחלטה להיפרד, חרף העובדה כי מלכתחילה היה מעוניין בשלום בית למען טובתה של הילדה.

.... מכל מקום, החליטה באופן חד צדדי להיפרד ויש לבעל חשש סביר כי מדובר בקשר זוגי אחר, ולא בגלל הויכוחים עזבה את הבית".

בתאריך ז' בשבט תשע"א (12.1.2011) התקיים דיון ראשון בנוכחות שני הצדדים ללא באי כוחם ובפרוטוקול הדיון נכתב כך:

ביה"ד: אני קורא מה כתבת על האשה שהיא הולכת עם גברים אחרים. ושנה שלמה לא לשלם מזונות, כך לא נראה שאתה רוצה שלום בית. אי אפשר לומר שכאילו אני רוצה שלום בית ומצד אחד אנו רואים את הכתב תביעה של העו"ד שלך.

ביה"ד: מה את אומרת בכל זאת שהוא מבקש שלום בית.

האשה: ניסיתי בעבר ולא צלח, שבתות חגים היינו עושים בנפרד, אני אצל משפחתי והוא אצל משפחתו. מיציתי את עצמי, זהו אני לא רוצה אותו. היה משפיל אותי ומקלל אותי לאורך כל שנות הנישואין וגם בערב החתונה. חיינו ביחד שלוש וחצי שנים ביחד, ושנה וחצי פרודים.

ביה"ד: לא נראה שיש סיכוי לשלום בית. יש עוד תביעות בבית המשפט.

האשה: לא, רק מזונות.

הבעל: היא עזבה לרעננה.

האשה: אני במקור מרעננה ובאתי לגור כאן בשבילו ואין לי מה לעשות כאן לכן חזרתי לרעננה.

ביה"ד: יש לך קשר עם מישהו אחר.

האשה: כן.

ביה"ד: עם מי.

האשה: א. ל. מנתניה. הוא רווק.

ביה"ד: את חייה איתו חיי אישות.

האשה: כן.

ביה"ד: יש לך קשר עם נשים.

הבעל: לא.

ביה"ד: האשה אסורה עליך.

הבעל: אני לא חותם על שום דבר. אני רוצה עו"ד.

בהחלטת ביה"ד מאותו היום, לאחר הדיון, המליץ ביה"ד לצדדים לאור הודאת האשה לגבש הסכם גירושין הוגן וכולל.

בעקבות החלטה זו, הגישו הצדדים הסכם גירושין לביה"ד, והתגרשו (לאחר שביה"ד אולץ לזמן את הבעל באמצעות המשטרה) בתאריך ו' בניסן תשע"א (10.4.11).

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

לאחר מתן הגט, הצדדים חזרו לחיות ביחד ללא חו"ק ונולדה להם בת משותפת, וכעת האשה (בזמן כתיבת פסק הדין) בהריון נוסף.

בתאריך י"א אדר ב' תשע"ו (21.3.16) פנתה המבקשת לביה"ד להתיר לה לשוב לגרוש שלה ולהינשא בחופ"ק כדמו"י.

בדיון שהתקיים ביום כ"ה באדר ב' תשע"ו (4.4.2016) הופיעה האשה לפנינו עם הגרוש וסיפרה כי היא חזרה לחיות עמו ואף ילדה בת והרתה ממנו בשנית, וטענה כי מה שאמרה לפני הגירושין שהיה לה קשר עם גבר זר, לא אמרה זאת רק בשביל שבעלה יגרש אותה וזאת בעצת עורכת דינה. וכך אמרה בדיון:

"בזמנו כשרצינו להתגרש, היינו במריבה, הוא דרש שלום בית, אני רציתי גירושין, כל התהליך נמשך שנה וחצי, זה היה מאוד מייגע, ורציתי לסיים עם זה, פחדתי להישאר מסורבת גט, בזמנו ייצגה אותי ר. ק., בעיקר באזורחי, פעם אחת כאן, היא הדריכה אותי שאם אני רוצה גט להצהיר שהייתי עם מישהו אחר, נאלצתי לשקר, אני מתנצלת מראש, זה היה לי קשה לעשות את זה... מרוב שכל כך רציתי את זה, ורציתי את החופש שלי הייתי מוכנה להגיד את הכל רק כדי לא להיות מסורבת גט, האמת שבזמנו שטענתי לא חשבתי בחיים שאנחנו נחזור, זה גם לא היה באופציה מבחינתי. אז לא היה אכפת לי להגיד כל דבר, כי ידעתי שאני לא יחזור אליו".

בנוגע לא. ל. עליו אמרה האשה כי זינתה עמו טענה האשה:

"א. ל. זה מישהו שלמד איתי בתיכון אין לי שום קשר איתו, שאלתם אותי באותו יום שם, אז זרקתי את השם הזה, שאין סיכוי שאני יפגוש אותו, וההורים שלי גם יכולים להעיד על זה... למדנו בתיכון ברעננה, הוא היה שנה מתחתי, לא היה לנו שום קשר חוץ משלום שלום. זה השם שעלה לי באותו יום בראש".

ביה"ד קיים דיון נוסף בו נחקרו המבקשים, ונצטט חלקים חשובים מהפרוטוקול:

בחקירת הגרוש הוא אמר כך:

ביה"ד: טענת בבית המשפט, שהיא מבלה ויש לך חשש שהיא עם גבר אחר. הבעל: רצינו אז כמה שיותר להציק אחד לשני, אני התייעצתי עם חברים, והיא עם עו"ד.

ביה"ד: מתי היא סיפרה לך על הבגידה?

הבעל: שמעתי זאת רק כאן בבית הדין.

ביה"ד: אתם הגעתם לכאן פעם ראשונה בינואר 11, בכתב הגנה כתבת שידוע לך שהיא יוצאת לבילויים ויש לך חשש שיש לה מישהו אחר, זה היה ב11.10.

הבעל: העו"ד אמר לי שאם אני יוכיח שהיא בגדה רוב האשמות יהיה עליה.

...

ביה"ד: למה בסוף הסכמת להתגרש?

הבעל: רציתי שלום בית, והעו"ד אמר שזה לא יביא לשום מקום, אז הוא אמר שאם אני יטען שהיא בגדה זה יבוא לקראתי במשפט, היינו בקטע שזה הסוף.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ביה"ד: באותו תקופה הסכמת לגירושין.

הבעל: אין ברירה.

...

ביה"ד: האמנת לאשה באותו זמן?

הבעל: בתחילה זה היה נראה לי מוזר, אחר כך האמנתי, אחרי זה הבנתי שזה תרגיל.

ובהמשך בחקירת האשה:

ביה"ד: לא חשבת שזה מבזה אותך.

האשה: היום לא הייתי עושה את זה, אז בזמנו אתה כל כך במשהו שאתה רוצה, ואתה עושה הכל בשביל להשיג את זה, ואתה גם אומר שטויות.

ביה"ד: למה דווקא א. ל.

האשה: כי זה שם שעלה לי לראש, סתם זה עלה לי.

ביה"ד: הכנת את השם לפני שנכנסת לדיון?

האשה: האמת היא שלא. באותו יום שבאתי לא תכננתי להצהיר את זה, ראיתי שאתם הולכים לכיוון שלום בית, אז זרקתי שהייתי עם מישהו, ואז שאלתם מה השם, ושאלתי אני חייבת להגיד, ואז זה השם שעלה לי להגיד.

...

ביה"ד: את היית בטוחה שאם תגידי שבגדת בו הוא יאמין לך?

האשה: לא יודעת, אני יודעת שאחר כך הוא ידע שאמרתי את זה סתם.

ביה"ד: לפני הגט או אחרי הגט?

האשה: אחרי הגט בוודאי. הוא ידע מהמשפחה שלו. לא רציתי שהוא יאמין לי, רציתי שביה"ד יאשרו לי את הגט כמה שיותר מהר.

...

ביה"ד: את חושבת שהאמירה שלך קידמה את הגט?

האשה: בעיני כן.

ביה"ד: למה לא באת לביה"ד מיד אחרי הגט, לומר לנו שזה לא היה אמת?

האשה: באותו יום התביישתי בזה, לא אמרתי לפני כן, כי אמרתי כשנרצה אני יצהיר. בלי זה אין שום מקום לבוא ולהגיד ששיקרתי בביה"ד.

ביה"ד: סיפרת למישהו?

האשה: ההורים שלי, אחים שלי יודעים, אמרתי להם.

ביה"ד: מה הם אמרו לך על זה.

האשה: הם לא מתערבים לי יותר מדי בחיים.

ביה"ד: לא היה אכפת להם?

האשה: הם לא אומרים לי מה לעשות.

ביה"ד: ההורים שלך יעידו כך בביה"ד?

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

האשה: כן. אם אתם רוצים תזמנו אותם.

בית הדין זימן את הורי המבקשת למתן עדות שעיקריה יובאו להלן.

דיון והכרעה

א. הנה בדין אמתלא זו, כשאמרה האשה לא אמרתי נטמאתי אלא בכדי שיגרשני בעלי, נחלקו הראשונים. וכך כתב הרמב"ם הלכות איסורי ביאה פרק י"ח הלכה ט':

"אשת כהן שאמרה לבעלה נאנסתי אף ע"פ שהיא מותרת לבעלה כמו שביארנו הרי היא אסורה לכל כהן שבעולם אחר שימות בעלה, שהרי הודית שהיא זונה ואסרה עצמה ונעשית כחתיכה האסורה".

והראב"ד כתב על דבריו:

"אף על פי שאמר דבר חכמה אין שמועתו מתכוונת, שאם אמרה לאחר מיתת בעלה לא אמרתי אלא כדי שיגרשני בעלי למה אינה נאמנת, והלא לא הודית על עצמו הודאה לאסור ולא נתקבלו דבריה כלל, והרי אשה שאמרה אשת איש אני ואחר כך אמרה פנויה אני ונתנה אמתלא לדבריה נאמנת, אף בזו אם היתה קטטה ביניהם אמתלא גדולה היא זו ונאמנת" עכ"ל.

מדברי הראב"ד נראה כי לדעת הרמב"ם אמתלא זו ש"לא אמרתי אלא כדי שיגרשני בעלי" אינה מועילה.

ובשולחן ערוך אבהע"ז סי' ו' סעיף י"ג פסק כדברי הרמב"ם. והרמ"א שם לא ציין לדברי הראב"ד, ובחלקת מחוקק סימן ו' ס"ק י"ב כתב על דברי השו"ע וז"ל:

"ואם נותנת אמתלא לדבריה שאמרה מחמת קטטה אמרה כך הוא מחלוקת בין הראב"ד והמגיד משנה (דהראב"ד ס"ל דנאמנת אם נותנת אמתלא לדבריה והמגיד משנה ס"ל דאינה נאמנת אף אם נותנת אמתלא לדבריה עיין בפ"ח מהא"ב)".

והבית שמואל שם ס"ק כ"ו כתב וז"ל:

"כתב הראב"ד אם נותנת אמתלא לדבריה שאמרה כן כדי שיגרש אותה נאמנת. והמגיד חולק עליו כיון דאין בעלה חייב לגרשה ע"פ דיבורה אינה נאמנת שאמרה כן כדי לגרש אותה. לפי זה אף באשת ישראל שאמרה טמאה אני ונתנה אמתלא זו אינה נאמנת, מיהו בשאר אמתלא אף המגיד מודה וכמ"ש בסי' קט"ו ... וי"ל דוקא אמתלא מ"ש הראב"ד דשייך בכל הנשים הקשה למה לא חילק, אבל שאר אמתלא ל"ק למה לא חילק".

מדבריהם נראה כי הרמב"ם סתם דבריו ואין להוכיח דעתו בזה והמחלוקת בזה היא בין הראב"ד למגיד משנה. אולם הבית מאיר שם כתב שסתימת הרמב"ם מורה כפי שהבינו הראב"ד והמגיד משנה שלדעתו אמתלא זו אינה מועילה. (יצויין כי הט"ז ס"ק י"א כתב שם בסתם את דעת המ"מ שאינה נאמנת לומר אמתלא ולא הביא את דברי הראב"ד) ועיין בשו"ת כתב סופר אבהע"ז סי' נ"ט.

בשו"ת צמח צדק הקדמון סי' צ' ומהר"ם שיק סי' קנ"ג ושואל ומשיב מהדורא תליתאה חלק א סימן רב"ע הכריעו כהרמב"ם וכן משמע דעת הלבוש.

אמנם בערוך השלחן סעיף כ"ז נקט לעיקר כדעת הראב"ד.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

לפי"ז בנידון דידן יש ספק אם ניתן להאמין לאשה באמתלא זו שלא אמרה שנטמאה רק כדי שיגרשנה בעלה, ולדעת הרבה מן הפוסקים העיקר להלכה שאינה נאמנת.

ב. זאת ועוד, האחרונים האריכו לבאר את סתירת דברי הראב"ד הסובר כי אמתלא זו ש"לא אמרתי אלא כדי שיגרשני בעלי" מועילה. שבתחילה כתב: "שאם אמרה לאחר מיתת בעלה לא אמרתי אלא כדי שיגרשני בעלי למה אינה נאמנת, והלא לא הודית על עצמו הודאה לאסור ולא נתקבלו דבריה כלל". משמע שסברתו היא היות ודבריה לא התקבלו, אין להתייחס כלל להודאתה. ובהמשך כתב: "והרי אשה שאמרה אשת איש אני ואחר כך אמרה פנויה אני ונתנה אמתלא לדבריה נאמנת, אף בזו אם היתה קטטה ביניהם אמתלא גדולה היא זו ונאמנת", משמע שאף אם אנו מקבלים את דבריה לגבי הזמן שלאחר מיתת בעלה, מכל מקום האשה נאמנת לחזור בה ע"י אמתלא. עיין בזה במשנה למלך על אתר, שו"ת שואל ומשיב ומשיב מהדורא א' ח"ג סי' מ"ד וסי' מ"ז מהדורא תניינא חלק ד סימן כז וסי' ע"ו, מהדורה חמישאה סימן פג, כוכב מיעקב (וויזנפלד) סי' ס', ארץ צבי על שו"ע אבהע"ז סק"ל, דברי יוסף (הגר"י כהן זצ"ל) סי' י"ח. ועיין מש"כ בזה הגאון רבי דוד קרלינר זצ"ל בספר יד דוד ח"ב דף ריז אות ע"ח.

ובשו"ת נודע ביהודה מהדו"ק אבן העזר סימן ח' פירש את דברי הראב"ד שהאשה יכולה לחזור באמתלא כפי שנראה מהחלק השני של דבריו, וכתב לפרש את חלקו הראשון של דברי הראב"ד בזה"ל:

"מדברי הראב"ד שם בהשגה שכתב בזה"ל והרי לא הודית על עצמה באיסור ולא נתקבלו דבריה כלל וכו' ע"ש. משמע דוקא באשת כהן שלא נתקבלו דבריה כלל, אבל באשת ישראל שאמרה לבעלה שזינתה ברצון, אף שלא נתקבלו דבריה לאוסרה על בעלה, מ"מ כבר נתקבלו דבריה לענין הפסד כתובתה, א"כ שוב לא מהני אמתלא. ודבר זה רמז הראב"ד בדבריו שאמר שלא נתקבלו דבריה. אלא דקשה הא גם באשת כהן עכ"פ נתקבלו דבריה שאינה אוכלת בתרומה, דהרי אנן קיי"ל כרבא שם בנדריים דף צ' ע"ב שאסורה בתרומה אפי' בחיי בעלה. גם הא לא קשיא, דבלא"ה צריכין אנו לתרץ שהראב"ד כתב הטעם שלא נתקבלו דבריה ושוב תיכף מביא ראייה מאשה שאמרה אשת איש אני וחזרה ואמרה פנויה אני שנאמנת כשנותנת אמתלא. והרי שם בשעה שאמרה אשת איש אני נתקבלה דבריה ושיותה לנפשה חתיכה דאיסורא ואפ"ה מותרת באמתלא. אמנם הראב"ד כוונה אחרת עמו ע"פ מ"ש החלקת מחוקק סימן קט"ו ס"ק כ"ב דלענין כתובה שהוא דבר שבממון אינה מועלת אמתלא לאחר שיצאה מב"ד ע"ש, וא"כ כוונת הראב"ד באשת כהן לא נתקבלו דבריה וגם לענין תרומה אינה אסורה כי אם בעומדת בדבריה, אבל אם חוזרת ונותנת אמתלא מהני להראב"ד לתרומה כמו לכהונה, וא"כ מתחילה ע"ז סמכה בדעתה שלא תפסיד מידי שבידה ליתן אמתלא, אבל באשת ישראל על הכתובה תיכף בצאתה מב"ד אבדה האמתלא, ועל מה נסמכה להחזיק טענתה אי לאו דקושטא קאמרה, ואף שאעפ"כ אנו מתירין אותה לבעלה שלא יהיו בנות ישראל נותנות עיניהן באחרים ומפקיעות עצמן מבעליהן, מ"מ שוב אינה מועלת לה אמתלא שתחזור היא מדבריה, וסובר הראב"ד שאינה מועלת אמתלא רק אם נוגע לאיסור לחוד, אבל היכא שנוגע לממון ולאיסור אחר שיצאה מב"ד כיון שאינה מועלת אמתלא לממון ונתקבלו דבריה לממון שלא תהני האמתלא נתקבלו גם לאיסור, וא"כ באמרה אשת איש אני דליכא דררא דממונא כלל,

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

נאמנת אח"כ באמתלא לומר פנויה אני, אף שנתקבלו דבריה מתחילה, מ"מ תיכף סמכה דעתה על אמתלא שבידה ליתן".

לדברי הנוב"י באופן שנתקבלו דברי האשה לענין ממון, כבר לא תועיל האמתלא גם לענין האיסור אף לדעת הראב"ד. וכן הכריע להלכה שם בסי' י"א. ועל כן גם לדעת הראב"ד בנידון דידן אין מקום להאמין לאשה כיון שנתקבלו דבריה לענין ממון.

ובאמת כבר הקדימו הבית שמואל בסי' ו' ס"ק כ"ו וז"ל:

"ואפשר לדייק מראב"ד שכתב דין זה דמהני אמתלא באשת כהן ולא באשת ישראל פכ"ד ה"א דס"ל דלא מהני מדהפסידה הכתובה לפי דבריה הראשונים כמ"ש בסי' קט"ו"

אלא שמדברי הב"ש נראה כי לדעתו הטעם שלא מועילה אמתלא בזה מפני שבדרך כלל אשה אינה מסכימה בגלל קטטה להפסיד את דמי כתובתה.

כעין סברא זו כתב בשו"ת כתב סופר אבהע"ז סי' נ"ט לבאר את דברי הראב"ד וז"ל:

"ואומר מעתה, הגם דראב"ד לית ליה כוונתיה דרמב"ם וחולק עליו בהך סברא, דאפשר משום שענינה נתנה באחר מחתה נפשה לספק אולי תאומן, זה דווקא כשאינה מפסדת ע"פ דבורה, ואם לא תאומן תהיה תחת בעלה כמקדם ולא הפסידה רק שביזה נפשה, אבל כשמפסדת מידי, כמו אשת ישראל בטענת רצון שמפסדה כתובתה, או באשת כהן בזמן שהיו אוכלים תרומה למ"ד דאין אוכלת בתרומה בוודאי לא מחית נפשה לספק, ואם לא תאומן מ"מ תפסיד, זהו שכתב הראב"ד כיון שלא נתקבלו דבריו כלל לכן מהני אמתלא, ומייתי ראייה דמהני אמתלא מאמרה אשת איש אני הגם דשם אפילו נתקבלו דבריה לא דמיא כלל להך דהכא כמובן".

דהיינו, שאשה אינה מוכנה להפסיד את כתובתה או אפילו את זכותה באכילת תרומה באופן שמזלזלת בעצמה וספק אם יתקבלו דבריה.

ונראה בפשיטות שבזמנינו שאשה אינה מייחסת חשיבות לחוב דמי הכתובה, ובפרט כאשר היא מעוניינת להתגרש, ועפ"י הלכה ברוב המקרים לא מגיעה לה דמי תוספת הכתובה, אזי אין מקום לסברא זו של הבית שמואל והכתב סופר ולפי דעת הראב"ד האשה נאמנת באמתלא דענינה נתנה באחר. ויש מקום לדון רק לפי סברת הנודע ביהודה, היות שלשיטתו הטעם שאין להאמינה באמתלא הוא לא מחמת הפסד הממון אלא בגלל שלא מועילה האמתלא לגבי הממון אינה מועילה גם לגבי ענין האיסור.

ובפתחי תשובה שם ס"ק י"ב כתב על דברי הנוב"י וז"ל:

"והנה בגוף סברת הנו"ב שם דהיכא שנוגע לאיסור ולממון אחר שיצאה מב"ד, כיון שאינו מועיל אמתלא לממון גם לאיסור לא מהני, וכתב דכבר ביאר בתשובה אחרת ראייה לסברא זו מדברי הרא"ה ע"ש. הנה התשובה אחרת הלא היא בספרו סימן ס' (ויובא לקמן סי' מ"ז ס"ד סק"ג), וכפי הנראה שם תופס יותר לעיקר פירוש האחרון בדברי הרא"ה, (שהובא בהגהת רמ"א ס"ס מ"ז באמרה נתקדשתי לפלוני ל"מ אמתלא), דקאי על האמתלא שאמרו בגמרא שקפצו עליה אנשים שאינם מהוגנים, ולכן לא מהני באמרה לפלוני, משום דנגד זכותו שהודית לית לה אמתלא, אבל היכא שהאמתלא הוא גם על זכותו מודה הרא"ה. וקצת נראה שגם דברי הב"ש כאן שכ' דבאשת ישראל לא מהני אמתלא, קאי ג"כ על אמתלא שהזכיר הראב"ד, וכיון שאינה טובה כ"כ, שהרי הה"מ פקפק עלה, לא מהני היכא דהפסידה כתובתה, דכולי האי

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

לא עבדה, אבל באמתלא אחרת טובה שכדאי היה לה גם להפסיד הכתובה אפשר דמהני. ובזה אתי שפיר שלא יהיו דברי הב"ש סותרים זא"ז ממה שכתב כאן למ"ש בסי' קט"ו ס"ק ל"א ע"ש ודו"ק".

עכ"פ לגבי אמתלא זו מבואר בדברי הב"ש שאינה מועלת כאשר האשה בדבריה הראשונים הפסידה את כתובתה. וכך היא גם כן דעתו של הישועות יעקב סי' ו' סק"ג.

עוד יש לציין למה שכתב בהגהת חכמת שלמה סי' קט"ו בסוף דבריו, שבתשובה הוסיף על דברי הב"ש, שבאומרת נטמאתי ברצון לא מהני אמתלא לכ"ע.

אולם הבית מאיר חולק על הבית שמואל והנודע ביהודה, וסובר שלדעת הראב"ד מועילה אמתלא זו גם באשת ישראל שאמרה נטמאתי ברצון אף שמפסדת את כתובתה. וכן כתב בפני משה ס"ק י"ט באריכות עיי"ש¹. וכן נראה מדברי שאר הפוסקים שלא סברו בזה כסברת הנודע ביהודה.

העולה מן הדברים כי לרוב הפוסקים בדין אמתלא זו נחלקו הרמב"ם והראב"ד. ויש לדון אם הלכה למעשה ניתן להאמין לאשה שאמרה נטמאתי אך ורק כדי לקדם את הגט.

ג. בשו"ת דברי חיים אבן העזר חלק ב' סימן ב' דן באשה שאמרה טמאה אני לך וגרשה בעלה, ואחר כך נתנה אמתלא לדבריה ואמרה טהורה אני באמת והחזירה בעלה, אם להפרישה מבעלה, וכתב וז"ל:

"תשובה. בדבר זה כבר דשו רבים. ותהלה לקל העליתי הלכה למעשה פה במעשה כזה להתירה לכתחילה להחזירה באמתלא טובה. וכתבתי על זה תשובה בראיות ברורות אך נאבדה התשובה ממני..."

והאריך בדברי תשו' הנודע ביהודה והבית מאיר ולבסוף כתב וז"ל:

"והנה אחרי שזכינו לזה [אתי] שפיר דברי הראב"ד במה שכתב שהרי לא נתקבלה דבריה, דאין הפירוש אילו נתקבל למקצת כגון לכתובה לא מהני אמתלא כאשר פירש מרן בנודע ביהודה ז"ל, דאדרבא היפך כוונתו, ורק כזה פירוש דבריו, דלמשנה ראשונה דנאמנת והוי כברי דאין אשה נאסרת רק ע"י קינוי וסתירה (עי' כתובות ט' ע"א), וצריך לומר דהוי כמו פתח פתוח דכקינני וסתירה דמי, א"כ שוב מלקין על ידה, ואינה נאמנת ליתן אמתלא כיון שכבר העידה בבית דין ונגמר עדותה, אבל כיון דלמשנה אחרונה לא נתקבלה דבריה לגמרי ומותרת לבעלה, נהי דנאמנת נגד עצמה לתרומה ולהפסיד כתובתה, דאדם נאמן לחוב לעצמו, אבל מטעם עדות לא האמינה, א"כ הוי רק שוויא נפשה חתיכה דאיסורא, והרי באשה שאמרה אשת איש אני ונתנה אמתלא לדבריה האמינה חז"ל, דלא נתחזקה דבריה, והוי רק נאמנת לשוויא חתיכה דאיסורא משום הכי מהני שם אמתלא, כמו כן למשנה אחרונה בטמאה אני לך, דלא הימנוה מטעם עדות כלל רק לגבי נפשה שוויא חתיכה דאיסורא ולחוב לעצמה, ולזה מהני אמתלא, זה נראה לי ברור אשר משמיא הניחו לי אבותי מקום להתגדר בכמה דברים שנשמטו מעיניהם הקדושים.

¹ ועיין עוד בבית מאיר סי' קט"ו ס"ק שכתב לחלוק על הנודע ביהודה כיון שלדעת הראב"ד מועילה אמתלא גם בממון וכפי שנפסק בשו"ע חו"מ סי' מ"ז עפ"י דעת הראב"ד. ועיין גם בקצוה"ח חו"מ סי' פ' סק"א שהביא מחלוקת האחרונים אם מהני אמתלא בממון. אולם דברים אלו אינם מהווים סתירה לדברי הנודע ביהודה כיון שמדברי החלקת מחוקק שם ס"ק כ"ב נראה כי אמתלא מועילה בממון אלא שאינה יכולה לחזור ולטעון באמתלא לענין ממון מחיוב לפטור כשיצאה חוץ לב"ד דשאני איסור מממון עיי"ש.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ולכן ברור דאמתלא טובה מהני אפילו באשת ישראל. ואין לומר דהגט הוי כמו שנתחזק דבריה במעשה, דהלא לא אמרו משום זנות אני מגרשך... ומעשה הגט אינו הוכחה כלל, דכמה צנועות מתגרשות, ולכן לפי דעתי אם נראה האמתלא טובה שאין מפרישין אותה והיה שלום".

עוד כתב בשו"ת דברי חיים שם סימן ג' וז"ל:

"השבתי באם שהאמתלא ניכרת היטב להבית דין שיש סברא טובה ואומדנא שאמרה נטמאת מחמת האמתלא מותרת ודלא כהנוב"ז ז"ל (מהדו"ק אה"ע סי' ה' וי"א), רק כהבית שמואל ז"ל שכתב דדוקא אמתלא שענינה נותנת באחר לא מהני באשת ישראל, אבל אמתלא אחרת מהני. והנה ראיתי מעלת כ"ת שוה בעיניו דברי הבית שמואל עם הנודע ביהודה, וזה לא כן, דהנוב"ז מחליט ששום אמתלא לא מהני, והב"ש ז"ל כתב דאמתלא אחרת מהני, יעו"ש בהדיא (סי' קט"ו ס"ק ל"א). והחלטתי לפסוק כדברי הב"ש משום הראיות שכתבתי. וגם בספר הפלאה פסק כן בקונטרס אחרון [שם ס"ק כ"א] וכמה אחרונים".

ובשו"ת דברי חיים שם סימן ל"ה כתב וז"ל:

"וגם שנתנה אמתלא טובה, ובאמתלא טובה לכולי עלמא מהימנא, ואם כי הנודע ביהודה ז"ל (מהדו"ק סי' ה' וסי' י"א) מחמיר, כמעט כל האחרונים חלקו עליו".

ולענ"ד נראה מדבריו כי לדעתו צריך אמתלא טובה, אבל באמתלא דענינה נתנה באחר אין להאמינה מפני שיש לחוש לשיטת הרמב"ם.

גם בשו"ת חדות יעקב אבהע"ז סי' כ' לכב' הגר"י עדס זצ"ל הובא פס"ד של ביה"ד הרבני הגדול בהרכב של הגר"י עדס הגר"ש אלישיב והגר"ב ז'ולטי, שדן בערעור על פס"ד שיצא מבי"ד הרבני בחיפה, אודות בקשה שהוגשה מטעם המערערת להתיר לה להנשא עם א. ק. לאחר שבית הדין מנע אותה מלהתחתן עמו ונרשם בתעודת הגירושין שלה שאסורה לו. בבקשתה טענה המבקשת כי היא מכחישה וחוזרת בה ממה שאמרה והודית בפני ביה"ד שהיא חיה עם א. ק. מכיון שאין זה נכון כלל וטענה כך כי רצתה להתגרש מבעלה מ. ל. היות והיו קטנות ביניהם ואמרו לה שתגיד כך שחיה עם הנז' כדי שיגרשנה בעלה, אבל האמת היא שלא היתה עמו כלל.

בית הדין נתן את החלטתו בזה"ל:

"דוחים את הבקשה מאחר ומספר פעמים המבקשת הצהירה בבית הדין שחיה לפני גרושיה מבעלה מ. ל. עם א. ק. ואמרה כן כמה פעמים, ומאחר ואמרה כך היא נאסרה עליו מדין שויה אנפשיה חתיכא דאיסורא, והיום לא השמיעה כל אמתלא מסתברת".

על החלטה זו הוגש כאמור ערעור ונפסק ע"י ביה"ד הגדול בזה"ל:

"... והנה לפי כל הנז' יוצא דענין זה אם מהניא אמתלא זו שנתנה המערערת הדבר שנוי במחלוקת. ועוד לפי פשטן של דברים נראה דהרמב"ם פליג על הראב"ד וס"ל דלא מהניא אמתלא, וכן גם הטוש"ע באהע"ז סימן ו' ג"כ כתבו דברי הרמב"ם בלא שום חלוק ג"כ ס"ל כהרמב"ם דלא מהני אמתלא זו. ויש לדייק קצת מדברי מרן בב"י שכתב השגת הראב"ד, וכתב: "והה"מ דחה דברי הראב"ד ונתן טעם" וכו'. הנה מלשון זה שכתב והה"מ "דחה" דברי הראב"ד, מוכיח דדעת הב"י דלא כהראב"ד, דאל"כ היה לו לכתוב

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

וה"ה "ישב" השגת הראב"ד או תירץ, ומדכתב דחה משמע דס"ל דלפי דברי הה"מ נדחו דברי הראב"ד, ולכן בטוש"ע הביא לשון הרמב"ם כצורתו מבלי להזכיר שום חלוק או שום חולק ודו"ק. וכן סובר הבית מאיר בדעת הרמב"ם דפליג על הראב"ד יעו"ש, וממילא שכן היא גם דעת הטוש"ע, אבל הבית מאיר סובר דלהשו"ע מהני אמתלא בממוץ וכו' יעו"ש. וכן דעת מוהר"י הלוי בסימן ל"ג דהרמב"ם והטור פליגי על הראב"ד, אבל מה דעת השו"ע לא הזכיר כלום, ועיין באוצר הפוסקים שם דאייתי דגם הלבוש ס"ל דאמתלא כדי שיגרשני אינה מועילה. ועיין ט"ז שם סקי"א שכתב דברי הה"מ דלא מהני אמתלא הנז', ולא הזכיר מדברי הראב"ד כלל עי"ש, ומוכח מזה דס"ל כהה"מ ... ועכ"פ איך שיהיה הנה הדבר שנוי במחלוקת ולכן אין להתיר לכתחילה ע"י אמתלא זו".

ד. אולם גם לדברי הרמב"ם יש לדון שבנידון דידן האשה נאמנת ליתן אמתלא לדבריה שאמרה טמאה כדי שיגרשנה בעלה. וזאת כפי הסברא שהועלתה בפד"ר כרך י"א (עמוד 325) שם הובאה מחלוקת של דייני ביה"ד הרבני בצפת אם הלכה למעשה אשה נאמנת לומר שאמרה נטמאתי בגלל שרצתה להתגרש. כב' הדיין הרב מ. אביטן פירש את דברי הראב"ד כדלהלן:

"בתחילה אמר שיש להאמינה באמתלא, לרמוז שהרמב"ם סובר שגם באמתלא אין להאמינה משום שנאסרה לכל כהן והחזקנוה בחיי בעלה שאסורה לכל כהן. וע"ז כותב הראב"ד שלא נתקבלה הודאתה ולא הוחזקה, ואדרבא יש להרחיק הודאתה וכאילו לא הודתה בחיי בעלה כלל כדי שלא להוציא לעז על בניה, ורק לאחר מות בעלה יש לדון על הודאתה כאילו רק היום הודתה ויכולה לחזור בה באמתלא, וכל זה מדוקדק בלשון הרמב"ם והראב"ד עיין שם.

העולה מזה שהרמב"ם והראב"ד נחלקו רק בזו שעמדה בהודאתה תחת בעלה ולא חזרה בה אף על פי שראתה שלא האמין לה, ולכן אין זו אמתלא שענינה נתנה באחר לדעת הרמב"ם, ולדעת הראב"ד זו תקנת משנה אחרונה לא לקבל הודאתה כלל בחיי בעלה. ולפי זה בנידון דידן י"ל שלכולי עלמא מהני אמתלא זו שענינה נתנה באחר, דאע"פ שבעלה לא מצווה לגרשה יכולה לומר שהכירה בו שהוא יאמינה ויגרשה (ועי' במהר"ם פדוואה סי' ל"ד)".

דברים אלו הינם המשך למה שכתב מקודם בפד"ר שם (עמ' 324):

"אולם קשה... וכי נשים דינא גמירי? והרי למשנה ראשונה בנדרים פ"ט ע"ב היא נאמנת לומר שנטמאה, וכי מי שיודעת משנה ראשונה ולא אחרונה מזניחים אותה? ועוד, נכון הוא שאין בעלה חייב להאמינה, מ"מ הרי מבואר שם (בשו"ע אה"ע סי' קט"ו סעי' ו') שאם מאמינה חייב לגרש אם כן יכולה לומר סברתי שיאמין לי והיא, המכירה דיעות בעלה, סברה שיאמינה ויגרשנה... לכן נראה שהרמב"ם מיירי שלא חזרה בה בחיי בעלה ואף על פי שראתה שלא האמינה ורק לאחר מותו חזרת מהודאתה על כן אין זו אמתלא שענינה נתנה באחר. וכן משמע מלשון הראב"ד הנ"ל אם אמרה לאחר מיתת בעלה".

והנה מלשונו של הרמב"ם אין הוכחה שדבריו נאמרו דוקא באופן שלא חזרה בה האשה מהודאתה עד אחר מות הבעל, רק שהנדרון שם הוא ענין נישואיה של האשה לכהן אחר, שזה לא שייך רק לאחר מות הבעל, שהרי אם יגרשנה מחמת הודאתה, כבר לא תוכל להינשא לכהן

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

מפאת היותה גרושה. על כן אין הכרח להעמיד את דברי הרמב"ם שדבריו נאמרו דוקא כשראתה שלא האמינה ואעפ"כ לא חזרה בה מהודאתה עד לאחר מיתת הבעל.

ואף שהראב"ד דיבר בפירוש כשאמרה לאחר מיתת בעלה "לא אמרתי אלא כדי שיגרשני בעלי" ומזה לכאורה ניתן להוכיח שהנדון של הרמב"ם והראב"ד הוא דוקא באופן שלא אמרה האשה את האמתלא מיד בעודה חיה עם בעלה, כי אם לאחר מותו או לאחר גירושה, ואם כן יש לומר דלהרמב"ם אם חזרה בה מיד הוי אמתלא טובה ורק כשלא חזרה בה בחיי בעלה אף על פי שראתה שלא האמינה כי אם לאחר מותו חוזרת מהודאתה אין זו אמתלא. אולם אין זו הוכחה ברורה מהראב"ד כיון שלדבריו כל הנדון מתחיל רק אחר מיתת הבעל כיון שבעודה תחת בעלה אין עליה איסור וכפי שפירש במשנה למלך שם, אלא שמכל מקום יש לומר כך מסברא בדעת הרמב"ם. ועיין במרכבת המשנה (העלמא) שכתב וז"ל:

"וכפי הנראה דודאי אמת הוא דמהני אמתלא לתרומה וכמ"ש רבנו סוף פ"ט מהל' אישות, מיהו אם לא נתנה אמתלא מיד לתרומה ודאי דאסורה לאחר מותו לכהן אחר ושוב לא מהני אמתלא".

ונראה כוונתו שלדעת הרמב"ם אמתלא מועילה כשאמרה זאת מיד ורק כשהמתנה עד אחר מיתת הבעל אינה מועילה.

אם כנים הדברים, הרי בנידונינו שהאשה אמרה נטמאתי והבעל האמין לה וכן ביה"ד זירזו את הגט בגלל דבריה לכולי עלמא נאמנת לחזור בה על ידי אמתלא.

ובאמת כבר בשו"ת נודע ביהודה מהדו"ק אבן העזר סימן ח' העלה סברא זו וכתב וז"ל:

"ואפשר לומר שאפילו להה"מ היינו באשת כהן שאמרה נאנסתי וראתה שלא נתקבלו דבריה ונשארה מותרת לבעלה, א"כ היה לה תיכף לחזור מדבורה, וכיון דלא חזרה בה תיכף, ודאי קושטא קאמרה, ואפשר דהה"ד מה דאמרו שם בשלהי מס' נדרים דאינה אוכלת בתרומה, היינו אם לא חזרה בה מיד שאמרו לה שאינה נאמנת לגבי בעלה, אבל אם חזרה בה מיד ונתנה אמתלא שאמרה כן רק בשביל שנאת בעלה מותרת גם לתרומה".

אולם המשיך וכתב וז"ל:

"והדבר צריך אצלי תלמוד. וגם פשטן של דברי הרב המגיד שכתב מדלא מפלגי בהכי לענין תרומה וכו' משמע שאפילו נתנה תיכף אמתלא לא מהני, דאי מהני אכתי הוה לפלוגי בהכי לענין תרומה".

מאי דמספקא ליה לנודע ביהודה, בשו"ת כתב סופר אבן העזר סימן י פסק הלכה למעשה

וז"ל:

"ועלה במחשבה לפני בכה"ג שגרשה בעלה מכח דבריה לכ"ע מהני אפי' אמתלא כזו משום שענינה נתנה באחר אמרה כן, לפמ"ש דטעמא דרמב"ם דלא מחית נפשה לספיקא, והראב"ד מודה לו במקצתו היכא דמפסדת וודאי ע"פ דברי' גם כשלא תאומן כמ"ש באורך, וי"ל אם בעלה מאמינה אז תוכל לומר שידעה נפש בעלה כי מאמין לה ולדבריה תמיד, ובטוח לבה שלא תבזה נפשה על מגן, ועתה חוזרת בה ומודה על האמת, מהני אמתלא שלה גם לרמב"ם, וה"ה באשת ישראל הגם שמפסדת כתובה בדברי', מ"מ תוכל לתת אמתלא זו, כי ידעה בבעלה שמאמינה והרי לפנינו שמאמינה ואם נותנת אמתלא מהני גם שהאמין לה, וכ"כ בסי' בית מאיר במ"ש תוס' בנדרים דלא מהני אם חוזרת ואומרת נאנסתי דוקא כשחוזרת מדבריה הראשונים, או רוצים לפרש דבריה שדעתה הי' באונס זה לא מהני, אבל אמתלא למה אמרה

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

בתחלה כך מהני ומביא יש"ש ביכמות שכ"כ מפורש, וה"ה בשכבר גרשה ונותנת אמתלא מהני אפילו אם לא גרשה מפני שמאמין לה אלא שחושש לדברי' והוא אדם דחיל חטאין. ובירושלמי הביאו בבני אהובה דראוי' לגרשה הגם שאינה נאמנת תוכל לומר שידעה נפש בעלה שיתרחק מן הכיעור ודומה לו, ולא נכנסה כלל לבית הספק מעיקרא, ודלא כנוב"י סי' י"א כנלפענ"ד... ויצא לנו מכ"ז בנדון שלפנינו באמתלא שנותנת מהני בין לרמב"ם בין לראב"ד, ואפי' הי' נותנת אמתלא מפני שענייה נותנת באחר, הי' מהני מאחר שהוא הבעל מאמין לדברי' והתרה אותה פעמים בגירושין אפי' אמתלא כזו מהני לפי סברתי דמסתברא לענ"ד".

יצויין, כי סברת היתר זו אינה אלא לפי פירושו של המגיד משנה בדעת הרמב"ם. ישנם עוד פירושים של האחרונים בדעתו של הרמב"ם ולפיהם אשה אינה נאמנת כלל ליתן אמתלא לדבריה שאמרה שנטמאה ולא דוקא אמתלא שענייה נתנה באחר. ולפי זה ברור שלא שייך להתירה להינשא ע"פ סברת הכתב סופר הנ"ל.

ה. אולם באמת מצינו מקור להלכה כדברי הראב"ד מדברי שו"ת מהר"ם פדוואה.

דהנה בשולחן ערוך אבה"ע הלכות כתובות סימן קט"ו סעיף ו' נפסק:

"אין עדים שזינתה, אלא שהיא אומרת שזינתה, אין חוששין לדבר זה לאוסרה, דשמא עיניה נתנה באחר... אבל איבדה כתובתה עיקר ותוספת ומה שאינו בעין ממה שהכניסה לו".

וכתב הרמ"א:

"ואם חזרה בה ונתנה אמתלא לדבריה למה אמרה בתחלה כן נאמנת (הגהות מרדכי דקדושין)".

ובשולחן ערוך שם סי' קע"ח ס"ט פסק וז"ל:

"לא קינא לה ובא עד א' ואמר לו: זינתה, והיא שותקת, אם הוא נאמן בעיניו ודעתו סומכת עליו כשנים יוציא ויתן כתובה; ואם לאו, מותרת לו. הגה: והוא הדין אם היא עצמה אומרת לו שזנתה, כמו שנתבאר לעיל סי' קט"ו סעיף ו'. וי"א דבזמן הזה שיש חרם ר"ג שלא לגרש אשה בעל כרחא, אינו נאמן לומר שמאמינה או שמאמין לדברי העד (הגהות מיימוני פכ"ד ומהרי"ק שורש ק"י בשי"א), דחיישינן שמא עיניו נתן באחרת, ואומר שמאמינה אף על פי שאינו מאמין. ומנדין אותו על שאומר שמאמינה וגרם לבטל חרם ר"ג. והוא הדין בכל מקום שלא יוכל לגרש בלא דעת האשה. וי"א דכופין אותו ומשמש עמה (מרדכי פרק האומר) אף על פי שאומר שמאמין לדברי העד, מאחר שהאשה אינה מודה, או אפילו אמרה בעצמה: טמאה אני לך וחזרה ונתנה אמתלא לדבריה הראשונים. כן נראה לי על פי סברא זו. אבל יש חולקים וסבירא להו דאף בזמן הזה נאמן (שם במהרי"ק, וכן משמע מהרמב"ם פכ"ד)".

ממה שכתב הרמ"א בשני המקומות הללו שאם חזרה בה ונתנה אמתלא לדבריה נאמנת, ואינה מפסדת כתובתה ויכולה לחזור בה ע"י אמתלא, אע"פ שהבעל מאמינה, אין ראייה מה היא דעתו בנידון הרמב"ם והראב"ד בנותנת אמתלא שלא אמרתי אלא כדי שיגרשני בעלי או שלא אמרתי אלא מחמת שעניי נתתי באחר, כיון שיתכן שהרמ"א התכוין לאמתלא אחרת טובה, שהרי לא פירש איזו אמתלא אמרה האשה. וכן כתב בתשו' כתב סופר סי' י".

וברמ"א בסי' קט"ו שם כתב וז"ל:

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

"אשה שאמרה לבעלה שזנתה, אף על פי שאינה נאמנת, אם עמד וגירשה, אסור להחזירה; ואפילו אם החזירה יש לחוש (מהר"ם פדוואה סי' ל"ד)".

וכתב החלקת מחוקק ס"ק כ"ח וז"ל:

"היינו בעומדת בדבריה לאחר שגירשה, שאז לא שייך לומר עיניה נתנה באחר, דהא גירשה ומותרת לכל אדם, אלא ודאי קושטא אמרה ושיתה נפשה חתיכה דאסורה לו, אבל אם חזרה מדבריה הראשונים ואומרת טהורה הייתי ונתנה אמתלא לדבריה הראשונים למה אמרה טמאה אני, אז מותר להחזירה".

מעיון במקור דינו של הרמ"א, בשו"ת מהר"ם פדוואה סימן ל"ד, עולה כי מדובר באופן שהאשה נותנת אמתלא לדבריה שענינה נתנה באחר או שבעלה היה מאוס בעיניה וז"ל:

"אמנם העיקר חסר מן הספר של אגרתך אשר שלחת לי, שלא כתבת מה אמרה היא בין גרושין ללקוחין שניים, אם עמדה בהודאתה טרם נעשה ליקוחין שניים או חזרה בה ונתנה אמתלא לדבריה הראשונים, וזה היה ראוי לחקור עליו, כי אם עמדה בהודאתה בשעה שהיתה פנויה טרם שבאה לביתו, בזה אין דעתי מסכמת להתירה לו כלל, כי זיל בתר טעמא של משנה אחרונה, דשמא עיניה נתנה באחר, וזו טרם שחזר לקחתה אם היא עדיין בהודאתה בטל טעם זה, כי אם עיניה נתנה באחר או שמאוס עליה מטעמים הנזכרים מי הכריחה עתה לשוב להיות לו לאשה, הלא היתה ברשותה אז, ועם כל זה היא קיימת בדבורה הראשון שזנתה תחתיו ותהיה נאמנת כמשנה ראשונה לדעתי".

לדבריו, אשה שאמרה נטמאתי, וחזרה בה באמתלא שאמרה כן מחמת שענינה נתנה באחר או שהיה הבעל מאוס עליה, אינה נאמנת באופן שאמרה נטמאתי אחר הגירושין, שאז לא שייך אמתלא זו. אבל אם לא אמרה כן אחר הגירושין רק לפני הגירושין נאמנת באמתלא זו.

נמצא דדברי הח"מ שכתב שנאמנת באמתלא ומותר לבעלה להחזירה אף לכתחילה, לכאורה כוונתו אף באמתלא שענינה נתנה באחר, כדברי המהר"ם פדוואה.

אם כן יש לנו מקור – מהר"ם פדוואה, וכן נראה לכאורה שיטת הח"מ בדברי הרמ"א – שקיימא לן כהראב"ד שהאשה נאמנת לחזור בה מאמירתה "נטמאתי" באמתלא דעיניה נתנה באחר.

1. בבית שמואל (ס"ק ל"א) הביא את דברי המהר"ם פדוואה וז"ל:

"אם עמד וגירשה היינו שעמדה בדבריה כמ"ש שם בתשובה ובד"מ".

ובנוגע ביהודה אבה"ע"ז קמא סי' י"א דן בדברי הב"ש² וכתב וז"ל:

"ובב"ש בסימן קט"ו ס"ק ל"א שכתב והיינו שעמדה בדבריה, אין כוונתו שעדיין עומדת בדבריה, שזה מלתא דפשיטא היא, אלא כוונתו שאחר הגירושין לא חזרה מדבריה, שאם חזרה מדבריה תכף אחר הגירושין היה מהני אמתלא, אבל כיון שאחר הגירושין תכף לא חזרה בה שוב לא מהני אמתלא. ועוד נלע"ד דמהר"ם פדוואה שם מיירי שכבר החזירה, ובזה חילק בין עומדת בדבריה אבל אם לא עמדה בדבריה א"צ לגרשה, אבל אם עדיין

² עיין שם שכתחילת דבריו דן אם לאחר שגירשה ונעשה מעשה גירושין מהני אמתלא והאריך בדברי הפוסקים בריש יו"ד, ועיין גם בתשובת חתם סופר ח"א אה"ע"ז סימן ע"ו.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

לא החזירה, אפי' אינה עומדת בדבריה ונתנה אמתלא, תליא בפלוגתא שבין הראב"ד להרב המגיד כמ"ש.

מבואר בדברי הנוב"י שתי הלכות:

א. אם לא חזרה בה האשה מיד לאחר גירושיה לא מועילה האמתלא.

[ובדרכי משה אהע"ז סימן ד' ס"ק י"א:

"כתב מהר"מ מריזבורג ראובן כעס על אשתו ואומר הבת שילדה אינה בתו אלא ממזרת וגירשה, ואחר זמן רוצה להחזירה ואומר שכל מה שדיבר עליה ועל בתו שקר ומחמת כעס עשה, אם חוזר ונותן אמתלא לדבריו נאמן" עכ"ל.

וכן פסק הרמ"א בסי' ד' (סעיף כט). ונראה מלשונו שאמתלא מועילה אף לאחר זמן ולא דוקא סמוך לגירושיה. ונראה ליישב, שכאשר האמתלא היא שאמרה האשה נטמאתי מחמת ש"עיניה נתנה באחר" או "כדי שיגרשני בעלי", אזי אין להאמינה כי אם סמוך לגירושיה, כיון שמיד באותו הזמן היה לה לחזור בה, שהרי כבר אין לה לחוש למה שנתנה עיניה באחר או לרצונה בגירושיה, כיון שהיא כבר אינה ברשותו של הבעל. אבל אם האמתלא היא שאמר האיש שהאשה נטמאה מחמת כעס וכדו', באופן שהאמתלא מתקבלת בבית דין, יתכן שגם אחר הגירושיה עדיין יש כעס ביניהם, ואינו צריך לחזור מיד מדבריו].

ב. דברי המהר"מ פדוואה שמועילה אמתלא מיד לאחר הגירושיה אינם אלא כשכבר החזירה שאל"כ הדבר תלוי במחלוקת שבין הראב"ד להרב המגיד.

מדברי הנוב"י נראה שס"ל שלאחר שהחזירה ניתן לסמוך על דעתו של הראב"ד. ובאמת מצינו שכך פירשו הבית מאיר בסי' ו' ובנתיבות לשבת סי' ו' ס"ק י"ח את דברי הבית שמואל בסימן ו' ס"ק כ"ה שהאיסור של אשת כהן שאמרה נאנסתי, להינשא לכהן אחר אחר מיתת בעלה שכתב וז"ל:

"היינו לכתחילה אבל אם נשאת לכהן לא תצא אא"כ מאמין לדבריה וכ"כ ב"ח".

מפני שבדיעבד לאחר שנשאת יש לסמוך על דעת הראב"ד, והוא הדין כשאמרה נטמאתי ברצון ונתגרשה ואמרה אמתלא שלא אמרתי אלא כדי שיגרשני בעלי, ושוב נשאה בעלה, תהא נאמנת כדברי הראב"ד. ועי' פתחי תשובה סי' קט"ו ס"ק ל"ו בסופו ובספר ערך השולחן (להרב יצחק טייב) בסי' קט"ו ס"ק י"ח.

אמנם בח"מ (ס"ק כ"ח) שהובא לעיל כתב:

"אבל אם חזרה מדבריה הראשונים ואומרת טהורה הייתי ונתנה אמתלא לדבריה הראשונים למה אמרה טמאה אני, אז מותר להחזירה"

וזהו אף לכתחילה, דלא כמש"כ הנוב"י.

אלא שאין זה מוכרח, היות שכאמור לעיל הח"מ לא הזכיר איזו אמתלא אמרה האשה (הגם שמקור דבריו הוא המהר"ם פדוואה) ויש לומר שמדובר באמתלא טובה שמועילה לכולי עלמא. אבל המהר"ם פדוואה מדבר באמתלא חלשה, שהאשה אמרה דעיניה נתנה באחר או שמאוס עליה בעלה, שבה נחלקו הרמב"ם והראב"ד, ובזה כתב הנודע ביהודה שאין לסמוך על אמתלא זו רק כשחזר ונשא כבר את האשה. ועיין היטב בשו"ת שיבת ציון סימן ע"ד.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ולכאורה לפי זה לדברי הנודע ביהודה במקרה שלפנינו היות שהאשה לא באה וחזרה בה ע"י אמתלא מיד לאחר ובסמוך לגירושיה הראשונים אין להתירה לבעלה.

וראה בפד"ר כרך י"א עמ' 318 כתב וז"ל:

"מבואר במהר"מ פדוואה שגם לאחר גירושין אם חזרה בה האשה ונתנה אמתלא למה שאמרה לפני הגירושין היא נאמנת. גם מבואר בדבריו שאמתלא לא תועיל אם האשה עמדה בהודאתה גם לאחר הגירושין, מכיון שלאחר הגירושין אין כבר משום עיניה נתנה באחר ולפיכך היא נאמנת, אבל אם לאחר הגירושין לא חזרה על הודאתה ושתקה ולא שמענו ממנה שנטמאה, ובאה ואומרת שלא זינתה, ונתנה אמתלא למה שאמרה לפני הגירושין, היא נאמנת."

דברים אלו הם שלא כהנודע ביהודה שפירש את דברי הב"ש שאמתלא מועילה דוקא אם האשה תיכף ומיד לאחר הגירושין חזרה בה. ובאמת לשונו של הבית שמואל נוטה יותר דדוקא אם הודתה אחר הגירושין שנטמאה אסור להחזירה אבל שתקה נאמנת אפילו לאחר זמן. ואכן האחרונים העירו בזה על דברי הנוב"י. ועיין להלן אות ט' מה שאכתוב בזה.

ז. אם כן יש לדון בהתירה של אשה זו עפ"י מה שכתב הנוב"י לפרש את דברי המהר"מ פדוואה, שיש לסמוך על האמתלא לאחר הגירושין כשכבר החזירה, מפני שלאחר שהחזירה ניתן לסמוך על דעתו של הראב"ד, וכמו שכתבו הבית מאיר בסי' ו' ובנתיבות לשבת סי' ו' ס"ק י"ח בדעת הבית שמואל, מפני שבמקרה דנן האשה חזרה לגור עם בעלה בלא חופה וקידושין.

וראה בארץ צבי סק"ל שכתב דלא כהבית שמואל בסימן ו' וס"ל שאם נישאת לכהן אחר שהודית לבעלה הכהן שנטמאה, אף על פי שנתנה אמתלא לדבריה שלא אמרה כן אלא כדי שיגרשנה בעלה, תצא. וגם בפני משה סק"כ האריך לדחות את דברי הבית שמואל לדינא ועיין להלן מה שיובא בשמו.

ובשו"ת מלבושי יום טוב סי' ח' דן באשה שאמרה לבעלה נטמאתי והבעל לא האמין לה, דפסקינן דאסורה לאחר מיתת בעלה לכהן, האם הלכה למעשה כשעברה וניסת תצא או לא לאור דבריו של הבית שמואל הנ"ל. והאריך בשיטות הראשונים בסוגיא שבסוף מס' נדרים וכתב וז"ל:

"ונראה דמדברי הגמ' מוכח כדברי הב"ש, דמן הדין מותרת להינשא לכהונה, רק דאסרינן לה לכהונה לכתחילה כיון דאפשר להינשא לישראל, כמו דאסרינן לה בתרומה אף בחיי בעלה כיון דאפשר בחולין... אלא על כרחך דהודאתה שהודית בחיי בעלה לאו כלום היא אפי' לאוסרה לכהונה לאחר מיתתו, משום דאכתי נמי יש חוב לו בהודאתה, משום דלפי הודאתה בא עליה בעל הראשון באיסור ובניו חללין."

ושם בסק"ח כתב וז"ל:

"היוצא מדברינו אלה, דלפי שיטת הר"ן בשם אחרים דהטעם דמותרת באומרת טמאה אני לך משום דלא מצי לשווא אנפשא חד"א כיון דהיא משועבדת לאחרים, אם חזרה לאחר מיתת בעלה אף שלא נתנה אמתלא, וכן אם לא אמרה כלום לאחר מיתת בעלה וניסת לאחר לא תצא כדעת הב"ש, אך אם עומדת בדבריה לאחר מיתת בעלה ואח"כ ניסת לכהן כו"ע מודים דתצא. וכ"ש לפי שיטת התוס' והרא"ש..."

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ובסק"ט כתב:

"ועתה נבאר לפי שיטת התוס' בנדרים והרשב"א דס"ל דלכך התירו חכמים דעקרו האיסור ממנה, משום דהיכא דיש טעם לדבריהם יכולים חכמים לעקור איסור או משום גדר לפי דעת הרשב"א, לכאורה איכא למימר לפי דבריהם, דמאי דהוצרכו חכמים לעקור האיסור ממנה דהיינו להתירה לבעלה ... עקרו חכמים והתירו אבל מאי דלא הוצרכו... לא עקרו ולא התירו, א"כ ממילא קם לה אדינא מאי דשוי' לנפשה חד"א ואסורה מה"ד, ולפ"ז אם ניסת לכהן תצא. אבל באמת זה אינו, ומסתברא דכיון דעקרו חכמים האיסור ממנה עקרו לגמרי... וראי' לזה ... ונראה דאף לפי שיטה זו, מ"מ לכתחילה ודאי אסורה להינשא לכהונה, אף שהפקיעו הקדושין מ"מ לא נראה לחכמים להקל כל כך, דכיון דזה הטעם דהפקעת הקידושין אינו גלוי לכל והיא אומרת נטמאתי, לכך לא רצו חכמים להתירה לכהונה ולתרומה אף בחיי בעלה לרבא".

אם כן בנידון דידן יש להתירם להינשא. בפרט באופן ששמרה נידתה עכ"פ בחלק מהזמן שחיתה עם גרושה, שאז ודאי עפ"י הדין יש להצריכם גט כפי שנפסק בשו"ע אבהע"ז סי' קמ"ט.

והנה בשולחן ערוך אבן העזר סימן י' סעיף ה' נפסק:

"כל אלו שאמרו לא יחזיר, אם עבר והחזיר קודם שנתקדשה לאחר, לא יוציא. ואם הוציא, אם היו לו בנים משהחזירה, מותר להחזירה כדי שלא להוציא לעז עליהם".

מבואר, שיש מקרים בהם נקבע להלכה שלכתחילה לא יחזיר ואם החזיר לא יוציא, ובמקרים אלו באופן שיצא לעז על הבנים מותר גם להחזיר את האשה לאחר שגירשה.

ובנדונינו הרי מדובר שהבעל כבר מזה זמן רב חזר לגור עם האשה בקביעות, וגם ילדה לו שני ילדים, אם כן יכול הדבר להחשב כעבר והחזירה, שהרי מחמת כן היא מחויבת בקבלת גט ממנו כדין המגרש את אשתו וחזרה ולנה עמו בפונדקי, ויש אם כן להחשיב הדבר בגלל זה כדין עבר והחזירה. ובאמת כן מצינו בשו"ת תעלומות לב ח"ד סי' כ"ה, והובא באוצה"פ שם ס"ק י"ח, שהעלה בכזאת לדינא, דאם היו יושבים יחד ומתייחדים לילה ויום אחר הגירושין ורוצה להחזירה, יש לומר שאין לאוסרה עליו, כיון שידוע שמתייחדים הן הן עדי ביאה, ובודאי דלשם קדושין בעל וכו', וכאן דצריכה רבה בנדו"ד להתירה בלא גט י"ל דהו"ל כקידוש ואין כופין להוציא ע"ש, ודון מינה ומינה (עיי' ציץ אליעזר חלק ט"ז סימן מ"ב סק"ז).

אולם הראשונים שם דנו שם באריכות אם התרו בו דלא יחזיר אם יוציא או לא. והשולחן ערוך אבן העזר סימן י"א ס"ח פסק וז"ל:

"כל היכא שהתרו בו ועבר וכנס, לא מקרי דיעבד ומפקינן לה מיניה".

וכאן הלא בית הדין אמר לצדדים במועד הגירושין שהינם אסורים לחזור לחיות זע"ז.

אלא שהפוסקים דנו בזה להלכה אם בדיעבד יוציא לאחר שכנס אחר ההתראה, גם דנו דביש לה בנים מכל מקום לא תצא משום לעז הבנים. עיי' באוצר הפוסקים סי' י"א אות ע' אריכות בזה.

יתרה מזו כתב בשו"ת רבי עקיבא איגר מהדו"ק סימן קכ"א וז"ל:

"ואף בנ"ד דעבר על ההתראה וכנ"ל, ובפרט שלא הודיע להרב המתיר דמעכ"ת אסר לו, מ"מ י"ל אף לדעת הרא"ש בתשובה דעבר על ההתראה אם כנס יוציא, י"ל דהיינו מטעם כיון דחז"ל גזרו ואמרו דלא תינשא החזיקו

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

דבריהם דאם נישאת אחר התראה דתצא, דאל"כ מה הועילו בתקנתן, דכל אחד יעבור ויכנוס, וזהו שייך היכא דחז"ל אמרו שלא יכנוס, משא"כ במקום מחלוקת הפוסקים כמו בנ"ד, ואנן דנין בדיעבד לסמוך על הפוסקים המתירים, ולדידהו מעולם לא גזרו חז"ל בזה לאסור לכתחילה, אלא דאנן אוסרין לכתחילה מספיקא דפלוגתת הפוסקים, ולהאוסרים אף בדיעבד אסור, ולהמתירים אף לכתחילה מותר, ומעולם לא דנו חז"ל בה ולומר לא יכנוס, בזה י"ל אף דעבר על ההתראה דהדין דלא יוציא וסמכין על דעת המתירין. ואף דכתשובת חוט השני (סי' י"ב) נראה דלא ס"ל הכי, ומדמה גם פלוגתת הפוסקים לדינא דהרא"ש בתשובה הנ"ל, מ"מ לענ"ד אין הכרח לזה וחילוק גדול ביניהם כנ"ל, באופן דלכתחילה בודאי אין להתיר אף במקום דחק והכרח גדול, אבל בדיעבד אף בהתירו בו יש צד גדול להקל, ולא על דעתי העני' לחוד, זולת אם יסכימו לזה גדולי זמנינו".

על פי סברא זו יש לומר כיון שהבית שמואל הכריע שניתן לסמוך על דעת הראב"ד כשחזרו ונשא את האשה, אזי אפילו כשהתירו בו ניתן לסמוך עליו.

לאור האמור יש לדון להתיר להם לחיות זע"ז כיון שכבר החזירה וכנ"ל בשם התעלומות לב. בפרט בנידוננו שקיים גם חשש של הוצאת לעז על שני ילדים שנולדו להם לאחר הגירושין כתוצאה מזה שחזרו לחיות יחד, לכן בודאי יש לומר שמותר להם לחזור ולהינשא כדמו"י.

אלא שבנוגע להיתר מצד החשש של הוצאת לעז על הבנים יש לכאורה מקום לדחות את הדמיון לדין שבשו"ע אבן העזר סימן י', מפני ששם האיסור להחזיר את האשה אינו אלא מדרבנן ולכן חז"ל הקלו כשכבר החזירה או במקום שיש לעז על הבנים, משא"כ כאן שיש שאלה על נאמנותה של האשה באמתלא שנותנת לדבריה ולצד שהיא לא נאמנת אסורה מן התורה לשוב ולהינשא לבעלה, יש לומר כי הן אמנם חידש הבית שמואל שניתן לסמוך על דעת הראב"ד בעבר והחזירה, אולם כשגירשה י"ל שאסור להחזירה גם במקום שיש לעז על הבנים (ועיין ט"ז שם סק"ז). אולם מהפוסקים הנ"ל שדנו להתיר אחר התראה כשיש לה בנים מפני שזה נחשב כ"בדיעבד" יותר גדול [עיין משיב דבר סי' י"ג] מעבר והחזירה, נראה להוכיח שהוא הדין בנידונינו, כיון שניתן לסמוך על דעת הראב"ד בעבר והחזירה כל שכן כשיש לה כבר בנים, ניתן לסמוך על דעת הראב"ד להתירם להינשא זל"ז מפני לעז הבנים.

(עוד יש לדון קצת, שהרי דין זה ד"לעז הבנים" נאמר כאשר חזרו לחיות יחד בחופ"ק, ויתכן שבאופן שנולדו הילדים ללא חופ"ק שבין כה לא נולדו לגמרי כד"ת אין מקום לחשש לעז. ובציץ אליעזר שם לא משמע כסברא זו).

ונראה כי להלכה למעשה ניתן לצרף סברא זו להתיר לאשה זו לחזור ולחיות עם בעלה בחופ"ק.

ומצאתי שבקובץ פעמי יעקב (ח' תשנ"א עמ' יג – יח) הובאה תשובה של הג"ר יוסף חיים קליבנר (אב"ד ברעסטיצקע), שם הובאה שאלה דומה למקרה שבפנינו, והרב הנ"ל נקט בדעת החלקת מחוקק סי' קט"ו ס"ק כ"ח שהלכה למעשה מועילה אמתלא של האשה שהורתה שזינתה אך ורק כדי להתגרש אף לכתחילה לחזור ולישא אותה, ולדעת הב"ש אמתלא זו מועילה רק בדיעבד כשחזרו ונשאה, ומבאר דגם להרמב"ם שלא מועילה אמתלא הוא רק מדרבנן ולכן אם נשאת לא תצא ככל איסורי דרבנן (עיין בשו"ע אבהע"ז סי' ק"ג ס"א), והחלקת מחוקק נקט דאף לכתחילה יכול הבעל לישא אותה כיון שזה ספק דרבנן, שהרי לדעת הראב"ד מותרת לכתחילה, ואף לדעת הרמב"ם כתב שם שיש לומר שמותר לבעל להחזירה, שאל"כ יש לעז למה

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

שהתירו חכמים לדור עם בעלה קודם שגירשה, וכעין מה שאמרו בגמ' דמותרת לאכול בתרומה משום לעז. ומסיק שם:

"לכך מכל הלין נלענ"ד לסמוך על החלקת מחוקק דרשאי להחזירה, ובפרט דהכא יש תליה לדבר דאמתלא שלה אמת, כמו שהעידו כמה אנשים אשר גם מכבר עשתה הצטדקות כמה וכמה פעמים למען שיגרשנה בעלה והוא לא רצה, ולזאת אמרה כי היתה מוכרחת לעשות עצה זו שתאמר שזינתה, וגם מה שאמרה בקישור דברים שנתלוה עמה עכו"ם בדרך, הכל אמרה כך כדי לייפות דבריה לאמת בפני בעלה שיתרצה לגרשה, וכך אמרה לפני בית הדין, לכן הדבר נוטה להקל בזה".

יצויין כי הרב הנ"ל שלח תשובתו זו לבעל ה"שואל ומשיב" והשיב לו לאסור. תשובתו של השואל ומשיב הובאה בשו"ת (מובא להלן) ובקובץ "פעמי יעקב" י' תשנ"א עמ' ו-ח (יצויין כי במקרה הנ"ל הבעל והאשה לא חזרו לחיות יחד, וגם אין את הסניף להיתר שבאות ח', כי מהמעשה שם נראה כי האשה הודתה בסתם אלא שהיה קטטה ביניהם באותה תקופה).

עוד מקור מצינו לפסוק כדברי הראב"ד, בתשובות חוט השני (סימן י"ז) הובאו דבריו בפתחי תשובה סימן קט"ו סעיף ו' ס"ק כ"ט וז"ל:

"עיין בתשו' חוט השני ס"ס י"ז לאחר שביאר שם דאמתלא לא מהני אלא היכא שהאמתלא היא לסלק את ההיזק אבל לא כשהיא לשום תועלת (וכמ"ש בשמו לעיל סי' ו' סק"א), כתב איברא יש לדקדק ממ"ש בהגמ"ר דקדושין באשת איש שאמרה שזינתה כו' ומיהו אם חזרה ונתנה אמתלא כו', וצ"ל דהאי אמתלא הוא נמי בהני גווני שכתבתי, כגון שאמרה שעשתה כן מפני שבקשה להפקיע עצמה מתחת בעלה מפני שהוא מצערה, וכן הוא אמר שהיא מצערתו ורצה ליתן לה גט, אבל אם היא אמרה שעשתה כן מפני שנתנה עיניה באחר, מסתבר דלא מהימנין לה מטעמא דכתיבנא, גם מן הטעם שכתבתי לעיל (הובא ג"כ שם) דלא מחזקי' לה ברשיעי שתתן עיניה באחר כשהיא תחת בעלה, וכן אם אמר הוא שעשה כן כדי לישא אחרת שלא היו נותנין לו בשביל תקנת ר"ג לא מהני עכ"ד ע"ש".

מבואר בדבריו שאשה נאמנת באמתלא שבקשה להפקיע את עצמה מתחת בעלה מפני שהוא מצערה, רק אינה נאמנת באמתלא שאמרה כן בגלל שענינה נתנה באחר.

ח. ונראה להוסיף עוד סניף בהיתרה של אשה זו לשוב ולהינשא לבעלה כדמו"י. דהנה הפני משה הנ"ל כתב בסוף דבריו דבאשת ישראל שטענה שנבעלה ברצון, אע"פ שגם בזה יש לאוסרה לכתחילה לכהן, מכל מקום בדיעבד אם נישאת לא תצא, כיון שאין אדם משים עצמו רשע. וכתב דנראה דאפילו אמתלא אינה צריכה. ועיין פתחי תשובה אבן העזר סימן קט"ו ס"ק כ"ט שכתב וז"ל:

"מהר"י הלוי סי' ל"ט ובתשו' גאוני בתראי סי' כ"ו הקשה על מתני' דשלהי נדרים אמאי בראשונה אמרו שתצא הא אין מעיד עליה אלא היא ואין אדם משים עצמו רשע, וכן בסוף אמאי הוצרכה לטעמא דעיניה נתנה באחר, הא בלא"ה אין אדם משים עצמו רשע. ותירץ ע"פ דברי התוס' ב"מ ג' ע"ב על הא דמה אם ירצה לומר מזיד הייתי, שכתבו דרוצה לעשות תשובה ומתכוין לטובה שלא להביא חולין בעזרה. וא"כ גם בהא דשלהי נדרים מתכוונת לטובה שלא לעשות עוד חטא להתיר עצמה לבעלה אחר שנאסרה יעו"ש (וע' בס' שער המלך פ"ט מה"א דין ט"ו ובתשו' ברית אברהם סי' ע"ד מזה)".

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

בפסקי דין רבניים חלק ט' עמודים 83 – 82 האריך בענין זה, והביאו שהמחנה אפרים בהגותו על הרמב"ם פכ"ד מה' אישות הקשה דלמשנה ראשונה בנדרים האומרת טמאה אני לך נאמנת, והא קי"ל אין אדם משים עצמו רשע, והשאיר בצ"ע, וכן הקשה בשו"ת רשב"ש סי' תקל"ב.

ותירץ בשו"ת הרשב"ש בסי' תקל"א תקל"ב ותקמ"ד דהא דאין אדם משים עצמו רשע הוא לענין עדות בלחוד, אבל מי שהודה שעבר עבירה עונשין אותו בהודאת פיו, ע"כ כשהודתה שזינתה ברצון, למשנה ראשונה אסורה לבעלה ולמשנה אחרונה נאסרת אם בעלה מאמין לה. והברכי יוסף חו"מ סי' ל"ד ס"ק ל"ג האריך לדחות דברי הרשב"ש הנ"ל מרבינו ירוחם סוף נתיב י"ח בשם תשובות הגאונים ומהרא"ש והתשב"ץ והרא"ם והרדב"ז דבהודאת פיו אין עונשין משום שאין אדם משים עצמו רשע, ודחה הראיות שהביא הרשב"ש. וכן דחה בס' קול אליהו ח"א חו"מ סי' ל"ד. א"כ קושית הרשב"ש ומחנה אפרים עומדת בתוקפה. והגאון מהר"י אלגזי בספרו קהלת יעקב אות א' סי' י"ז תירץ עפ"י מ"ש התוספות בכריתות דף י"ב ע"א ד"ה או דלמא ובב"מ דף ג' ע"ב, שאם אמר שאכל חלב במזיד נאמן, אף שקיי"ל שאין אדם משים עצמו רשע, אימור מתכוין לטובה שאינו רוצה להביא חולין לעזרה. ומזה למד מהרלב"ח בסי' קי"ז דכהן שאמר שהרג את הנפש נאמן ואין עולה לדוכן, שאם לא נאמן לו הרי הוא עושה איסור, א"כ הודאתה שאומרת טמאה אני לך היא כדי שלא תעשה איסור, ועל כן נאמנת אף שאין אדם משים עצמו רשע.

וכתב:

"לפי זה יש לומר דמתי נחשבת הודאתה הודאה, ונפקא מינה שיכול לומר הבעל שהוא סומך על דבריה, היינו דוקא כשבאה להודות שעשתה איסור בכדי שלא תיכשל היא ובעלה באיסור ובדעת מיושבת אומרת כן. אבל בנידון דידן שהודאתה היתה בשעת כעס ומריבה במשטרה מחמת שבעלה אינו מגן על כבודה מפני אחיו, הרי שאין הודאתה בכדי שלא לגרום לאיסור אלא כדי שבעלה יגרשנה, וחזר דינה שאין להאמינה בהודאתה, כיון שאין אדם משים עצמו רשע. וכסברה זו כתב בס' עבודת השם סי' כ"ו עיין שם... א"כ באומרת טמאה אני לך גם לסברת התוס' במכות י"ל שהטעם שנאמנת היא מחמת שחוששת לאיסור שתעשה, א"כ דוקא כשראינוה שבאה להודות ברצינות מחמת חשש האיסור שייך לקרוא לזה הודאה, והבעל יכול לומר שמאמין לדבריה, אבל בלאו הכי אין הודאתה הודאה, שאין אדם משים עצמו רשע, וממילא לא יכול לומר הבעל שמאמין לה. ועי' בשער המלך הלכות אישות פ"ט ה' ט"ו מה שהאריך, ולבסוף ג"כ כתב שיש ליישב הא דטמאה אני לך שנאמנת משום שחוששת מאיסור וכמ"ש התוס' ב"מ".

עפ"י זה נראה כי דוקא באופן שהאשה באה לפני ביה"ד ומודה בעצמה שזינתה אמרינן שרוצה לעשות תשובה, אבל באופן שלפנינו שהאשה ניהלה בדיון ויכוח נוקב עם בעלה, הבעל ביקש שלום בית והאשה היתה נחרצת בדעתה לגירושין, ורק כשנשאלה בבית הדין אם יש לה קשר עם מישהו אחר היא הודתה וניכר כי זה לא היה הודאה לשם תשובה, האשה אינה נאמנת.

היתר זה אינו אלא סניף לטעמים הקודמים להיתר כיון שלדעת הרבה מן הפוסקים יש לאסור בכל מקרה שהודתה שזינתה ולא שייך כאן הדין שאין אדם משים עצמו רשע. עיין בשו"ת רב פעלים אבהע"ז ח"א סי' ט'.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ט. יצויין, כי הנודע ביהודה שם בסו"ד כתב להתיר את האשה ע"י אמתלא מצד עדות השכנה שאמרה כי יעצה לה לפני הגירושין לאור הקטטה שהיה לה עם בעלה ונאמנת על כך:

"והיכא דנאמן ע"א באיסורין אין חילוק בין איש לאשה, וא"כ הרי השכנה מעידה שבעצתה נעשית ההודאה בשביל אמתלא הנ"ל, והשכנה בעצמה יודעת מההכאות והקטטות שהיו בינה לבעלה, א"כ לא שויתה נפשה חתיכה דאיסורא כלל".

ובנידונינו טענה האשה כי קיבלה יעוץ כזה מעורכת דין, וגם בני משפחתה הקרובים שהם שומרי תורה ומצוות ידעו על כך. והנה זה פשוט שדוקא אשה כשרה שומרת תומ"צ נאמנת להעיד על זה, ואין מקום לקבל את עדותה של עורכת הדין. ביה"ד זימן את הורי האשה לקבלת עדות, אולם לדברי האם היא ידעה על כך רק תקופה לאחר הגירושין, כאשר כבר דובר כי המבקשים יחזרו לישא זא"ז. והאב סתר את עצמו בעדותו. שבתחילה אמר שידע רק תקופה לאחר הגירושין על הודאתה, ורק בהמשך הדיון אמר כי ידע כבר ביום הגט על כך, שלאחר שהוא שאל אותה היא הצליחה להתגרש כל כך מהר, היא סיפרה לו שהודתה בפני בית הדין נטמאתי אך ורק כדי לזרז את הגט. והרי בזמן שידע על הודאתה כבר חל עליה האיסור לחזור לבעלה, ואין זה עדות שבזמן הודאתה היא נתכוונה אך ורק לשם האמתלא, ולכן אין מקום להתיר עפ"י העדויות הללו.

עוד דן שם הנוב"י לאסור את האשה כיון שהבעל גירשה משום שם רע שהודית לפני הגירושין שזינתה, והרב שאל את הבעל אם מאמין לדבריה, והשיב כי הוא מאמין, וע"פ הדברים האלה הורה לו הרב שמחויב לגרשה, וזה עדיף טפי מאמר מעצמו משום שם רע אני מוציאך, שהרי חזינן דע"פ הוראת הרב שהורה לו שמחויב לגרשה עמד וגירשה. ובנידונינו הבעל לא גירש משום שם רע, ולא קם וגירשה משום זה כי אם משום הריחוק שביניהם והבנתו כי אין יותר סיכוי לשלום בית.

ובסוף דבריו כתב הנוב"י:

"וגם בלא"ה גם הבעל כשאמר שמאמין לדבריה שויה אנפשיה כחתיכה דאיסורא, ולדידיה לא מהני אמתלא אחר מעשה שעשה וגירשה, ועיין בדרכי משה סי' קט"ו בשם הה"מ, וכן הוא באמת בפכ"ד מהל' אישות הי"ח בשם הרשב"א בשם התוס".

ובנידונינו אילו הבעל היה אומר בפירוש שהוא מאמין לדבריה, לדברי הנוב"י לא היה מועיל האמתלא שלה, אולם כאמור הבעל לא אמר בפירוש שהינו מאמין לדברי האשה, רק העלה את טענותיו מהם עלה כי הוא חשד באשתו.

י. יובהר בזאת כי ביה"ד חקר היטב את האשה פעמיים, במשך זמן ממושך, וניכר היה לכלל חברי ביה"ד שיש אמת בדבריה, והאמתלא שהיא נותנת כנה.

שהרי, ככלל בכדי לקבל אמתלא הדבר תלוי בראות עיני בית הדין אם יש אמת בדברים, ובפרט אמתלא על דברי האשה "נטמאתי", ובבית מאיר שם כתב וז"ל:

"ומלבד כל הנ"ל מסתבר לע"ד שאין לדון בפשוט אמתלא אלא דומיא דמצינו במעשה דאנשים שאינם מהוגנים (כתובות כ"ב ע"א) שהיה האמתלא ביושר, דומה לזה טענת הראב"ד הרי מסיים אם היה קטטה ביניהם, ואולי רצונו לומר קטט שהיתה צודקת וראוי לה להפקיעה מתחת ידה, משא"כ

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

אמתלא בחמס להוציא שם רע על נקי ולגזול ממון, מהיכי תיתי והיכן מצינו אמתלא גרוע כזו".

הן אמנם נראה שעיקר כוונתו היא לסוף דבריו שיש אמתלאות גרועות שאין לקבלן, מכל מקום אין להתעלם מתחילת דבריו, שנראה כי דוקא כשיש קטטה גדולה וטענה צודקת של האשה יש להאמינה על האמתלא שתבזה את עצמה לומר שזינתה ולא בסתם קטטה.

ובתוספת שם ציין הבית מאיר לתשובת צמח צדק סי' ק"ד שכתב דבגוונא שע"י שחזר בו הוא מרוויח ממון לא מהני אמתלא, ובתשו' רעק"א סי' ק"י ד"ה ובתשובת צמח צדק פליג עליו עיי"ש. אולם לדינא, גם אם יש באמתלא טעם ותועלת לחזרה מהדברים הראשונים אין זה מגרע מהאמתלא, כפי שכתב בשו"ת נו"ב תניינא תשובה ל"ח וז"ל שם:

"א"כ במסכת כתובות דף כ"ב שלבסוף קפצו עליה אנשים מהוגנים ונתקדשה לאחד, ג"כ נישחש שענייה נתנה בהם ולכך חזרת מדבריה הראשונים, אלא ודאי שעיקר פעולת האמתלא הוא לבטל הדיבור הראשון, וכיון שנתבטל דיבור הראשון ממילא אין אנו מדקדקים על דבריו האחרונים אם הם לאיזה טעם ותועלת או לא, שכיון שנסתלק הדיבור הראשון ממילא קיים הדיבור האחרון."

ובהפלאה כתובות דף כ"ב ע"א כתב וז"ל:

"וי"ל לפמ"ש הפוסקים דלשון אמתלא היינו שנתנה לדבריה טעם המקובל לפני ב"ד שהוא אמת, והיינו דקאמר אם נתנה אמתלא, רצה לומר אם מבינים הב"ד שדבריה כנים הם נאמנת, אבל אם מבינים הב"ד שאין הטעם קרוב לאמת אינה נאמנת, והיינו שכתבו הפוסקים באה"ע סי' מ"ז סעיף ד' ואם נתנה אמתלא וראינו בדבריה ממש וכו' או שנתנה ואין בו ממש וכו' דהא עיקר פירוש לשון אמתלא אם נתנה וכו'".

ועיין ערך השולחן סי' קט"ו ס"ק י"ד.

ובשו"ת שיבת ציון סימן ע"ד כתב וז"ל:

"וכל אמתלא צריך להיות דברים הנראים לב"ד שהוא כן, וכמ"ש בש"ע אה"ע סי' מ"ז סעיף ד', ועיין בנו"ב מה"ת סי' י"ב וסי' כ"ה דאמתלא צריך להיות אמתלא טובה הנראה לב"ד".

ונראה כי לאחר שמיעת דברי האשה וחקירתה נראים דבריה של האשה כנים, וכפי שכתבו ההפלאה והשיבת ציון שדבר זה תלוי בהבנת בית הדין, ועל כן יש מקום להתירם להינשא זל"ז כדמו"י.

ובשו"ת שואל ומשיב מהדורה חמישאה סימן פ"ג כתב וז"ל:

"ודרך אגב אבאר במה שנשאלתי מהרב מוה' יוסף חיים אבד"ק ברעסטישקי בשנת תרכ"א ער"ח טבת במעשה שהיה שבעיר אחת הסמוכה לו באה אשה אחת ודמענה על לחיה, וספרה שהלכה מעירה לכפר סמוך ונתלוה עמה עכו"ם אחד ופיתה אותה ונבעלה לו, וגם בעלה בא לפני הרב אח"כ, וכששמע בעלה הדברים אלה מפ"י נתרצה לגרשה, ולא שאל אחר הדין, ונתפטר עמה עבור כתובתה ונתן לה גט וכתובה. ואח"כ באה האשה ואמרה שלא זינתה רק מפני כי בעלה הי' מאיס עליה ומרגלת קטטה עמו, ובקשה כמה פעמים ממנו גט אף בלא כתובה ולא רצה, לזאת אמרה כן כדי שיגרשה. וכן העידו הרבה אנשים שכמה פעמים מרדה בו ונסעה לביתה לעיר אחרת, ושאלה ממנו גט והוא לא רצה לגרשה. והנה גם הבעל רוצה

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

להחזירה והיא יש לה הרבה בנים ממנו. והנה מעלתו הביא דברי הרמ"א סי' קט"ו סי' והח"מ והב"ש שם דאם נתנה אמתלא לדבריה נאמנת אף שנתגרשה כבר. ובאמת הנוב"י מהדו"ק חלק אהע"ז סי' י"א לא זכר זאת, והרב השואל הביא לו זאת שזוכר שברמ"א מבואר כן, והוא כתב לו שאין שם זכר למו. אבל באמת מוזכר ברמ"א וח"מ סי' כ"ח והב"ש סי' ק"ל"א. ... והנה בגוף הדין כל שנתגרשה בב"ד, אף די"ל דל"ש משום מוציא את אשתו משום שם רע שלא אמר כן, מ"מ תלוי בפלוגתת הרמב"ם והראב"ד הנ"ל, וגם להראב"ד בעינן אמתלא המקובלת, וגם לאחר שעשתה מעשה גירושין יש לצדד דל"מ אמתלא וכבר הארכתי בזה, וע"כ לפענ"ד דאסור להחזירה, ועיין בב"מ סי' ו', ודו"ק כי קצרת"י.

ונראה כוונתו שיש לחקור את האשה היטב עד שתתקבל האמתלא ויאמנו דבריה בבית הדין.

וכמ"ש השואל ומשיב במהדורא תליתאה חלק א סימן רב"ע וז"ל:

"ואף להראב"ד החולק היינו באם נותנת אמתלא לדבריה ודוקא באמתלא מבוררת".

ועיין בשו"ת רב פעלים אבהע"ז ח"א סי' ט' ובשו"ת יביע אומר ח"ג אבהע"ז סי' ו' אות ו-ז. יא. והגם שמצינו בהגה' חכמת שלמה על אבן העזר סימן קט"ו סעיף ו' שנקט שלא מועלת אמתלא על דבר שאמרה לפני בית דין, שכתב וז"ל:

"דאם אמרה לפנייהם (היינו לפני בית דין) אז אף לענין איסור לא מהני אמתלא שמא למדוהו לומר כן"

וכן נקט ההפלאה.

וראה שו"ת ר' עקיבא איגר סי' ק"י מה שכתב על דברי ההפלאה וחלק עליו. ועיין גם שם סימן קי"א. ובשו"ת מהריב"ל סימן ל"ט הביא את דברי בעל העיטור שכתב במפורש כדלהלן:

"ואם אמר בבית דין קדשתיה וחזר ואמר לא אמרתי בפניהם הרי היא בחזקת מקודשת. אבל לא כפר באמירתו, אלא אמר לא קדשתיה, אם נתן אמתלא לדבריו נאמן ואם לאו לא נאמן"

וכן דעת הגר"ח מוולאז'ין זצ"ל בספר חוט המשולש סימן ג'. ועיין בשו"ת יביע אומר ח"ג סי' ג' אות ב' ואות ג' שמביא את הדעות בענין זה וכתב למסקנא:

"ולפי האמור הא ודאי שכיון שרבים וכן שלמים תפסו במושלם דשפיר מהניא אמתלא על הנאמר בפני ב"ד, וכדברי רבנו בעל העיטור, הכי נקטינן למעשה."

יב. כמו"כ אין לומר שמאחר ועבר זמן כה רב אין לקבל את האמתלא, וכפי המובא בשו"ע אה"ע סימן י"ט (סעיף ב) שלא אמרינן אמתלא לאחר שלושים יום, ועיין גם בפתחי תשובה שם סי' ק"ג. ועיין ח"מ סי' י"א סק"ג שכתב שלא מועילה אמתלה לאחר ל' יום, וכן נוקט השב שמעתתא ש"ו פ"י, שלא מועילה אמתלה לאחר שלושים יום.

ועיין בשו"ת שואל ומשיב מהדורא א' ח"ג בסי' מ"ז שכתב בדעת הראב"ד:

"דמשום אמתלא בלבד לא מועיל כל ששהתה כל כך וגם עבדה מעשה באשת ישראל, לכך אמר כיון דלא נתקבלו דבריה שוב מועיל אמתלא."

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

אולם יעוין בשו"ת הרמ"א סימן ב' שכתב:

"רק הוחזקה באשת איש ימים רבים אפ"ה יכולה לומר אח"כ גרושה הייתי... משמע אע"ג דהוחזקה למקודשת ע"פ עצמה ימים רבים אפ"ה נאמנת אם נותנת אמתלא לדבריה ולא מזיק לה החזקה... היינו בלא אמתלא אבל אם נותנת אמתלא לדבריה נאמנת אפילו לאחר כמה ימים".

ובשו"ת חתם סופר חלק ו' סימן מ"ח כתב:

"והכלל על כל דבר מהני אמתלא אפי' במעשה ואפי' אחר ל' יום אפי' עושה עצמו רשע, אלא שכל אמתלא צריך להיות על כל אופן שיתורץ המעשה וזמן איחור ל' יום ועשיית עצמו רשע".

כן יעוין בשו"ת רב פעלים חלק ג' אה"ע סימן א' החל מד"ה פש ועד לד"ה והנה, שהביא הרבה פוסקים שמהני אמתלא אף לאחר ל' יום. וכן יעוין בשו"ת יביע אומר חלק ג' אות א' שהביא הרבה פוסקים שאף לאחר ל' מהני אמתלא.

וראה בפתחי תשובה סי' ו' סק"א שכתב שלא נתנו חכמים שיעור לדבר מתי מועילה אמתלא, והוסיף:

"דבזמן ארוך כ"כ כזה אין סברה שתועיל אמתלא, וענין האמתלא היא לפי ראות חכמי ישראל".

ובשו"ת לבוש מרדכי (לר' משה מרדכי אפשטיין זצ"ל) סי' נ' סק"ד-ה כתב וז"ל:

"ומעתה אני אומר דמה שכתבו הח"מ וב"ש וט"ז דאם הוחזקה נדה ל' יום אין מועיל אמתלא הוא דוקא בנדה דהחזיקה עצמה ל' יום בתורת נדה, דנדה לבעלה כל היום גמולה מבעלה, דהרי אינה אוכלת ואינה עושה הג' דברים שהאשה עושה לבעלה ואינה נוטלת מידו, א"כ מה שמחזקת עצמה ל' יום זהו שמחזיק לנו בתורת ודאי שהיא נדה דומיא דאיש ואשתו, (וכן באח ואחותו מה שנוהגין כאח ואחותו ודרין ביחד כיון דלא חשבינן להו לפרוצים מחזיק לנו כל הל' יום שהם אח ואחות), משום הכי אין מועיל אמתלא, אבל באשה שאמרה אשת איש אני ומפני דיבורה הוחזקה לאשת איש, מה יוסיף לנו ה-ל' יום שעברו, באיזה דבר הוחזקה יותר לאחר ל' יום לדיבורה מכפי שהי' בשעת דיבורה... ועוד נראה לי דאף לפי סברת השב שמעתתא דהיכא דהעיד העד והוחזק ל' יום לא יועיל אח"כ אמתלא, היינו דבשעת הגדה היה נאמנות, רק דלא היה הנאמנות כשני עדים רק כעד אחד, בזה אמרינן דמועיל ל' יום, שאז יהיה דין נאמנות כבי תרי דהוחזק הנאמנות, וכן באב לסברת השב שמעתתא, כיון דהימנו רחמנא א"כ הוחזק אצלינו הנאמנות ונעשה אצלינו הנאמנות כבי תרי, משו"ה אין מועיל אמתלא, אבל הכא דאמרה אשת איש אני, דלגבי דידן אין לה נאמנות כלל אפילו כעד אחד, שאין דבר שבערוה פחות משנים, ורק על עצמה שויה חתיכה דאיסורא, א"כ בכי האי גוונא גם השב שמעתתא יודה דאף לאחר ל' יום מועיל אמתלא, דהרי אצלינו לא הוחזקה כלל בתורת נאמנות... נמצא דבאמרה אשת איש אני ולא דרו ביחד, בזה גם השב שמעתתא יודה דמועיל אמתלא אף לאחר ל', כיון דלא הוחזק אצלינו נאמנות כלל".

ונראה בפשיטות שבנידונינו גם כן שהאשה אמרה שנטמאת לבעלה ונתגרשה, אין מצב הגירושין קובע חזקה של איסור בזה שהיא גרושה ל' יום, שהרי אין כאן הנהגה של ריחוק מחמת אמירתה "נטמאתי" כי אם מחמת הגירושין. ועיין פד"ר ח"ו עמ' 138.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

לאור האמור נראה, כי היות שכפי הנראה לבית הדין האשה ענתה תשובות מספקות על התנהגותה במשך כל התקופה עד בואה לבית הדין, יש להאמינה על האמתלא, ובפרט שהיא חזרה לגור עם המבקש כמה חודשים לאחר הגירושין, שזה עצמו נחשב כאמירת אמתלא.

המורם מכל האמור:

בנידון שלפנינו שהאשה אמרה בפני בית הדין לפני הגירושין שנטמאה וכעת אומרת לא נטמאתי, ונותנת אמתלא לדבריה "לא אמרתי שנטמאתי אלא כדי שיגרשני בעלי".

לשיטת הרמב"ם נראה שאינה נאמנת (וסתם כדבריו בשו"ע אבהע"ז סימן ו').

לדברי הכתב סופר (והנוב"י מסתפק בסברא זו) בכהאי גוונא שהאשה טוענת שאמרה כן כי סברה שבכך ביה"ד יפעל לזירוה הגט כפי שאכן היה, היא נאמנת.

לשיטת הבית שמואל, בדיעבד כשחזרה וניסת לא תצא. ולדבריו, גם בנידון דידן, יש מקום להתירם לחזור להינשא שחשוב כחזרו ונישאו לגבי דין זה, בפרט שנולדו להם ילדים אחר שחזרה לחיות עמו ויש להתירה כדי שלא להוציא לעז על בניה.

לשיטת הראב"ד לדעת הנודע ביהודה לא מהני אמתלא זו שנותנת לדבריה כיון שאינה נאמנת באמתלא לגבי הפסד כתובתה אינה נאמנת גם לגבי האיסור. אמנם שאר האחרונים (ב"ש, כת"ס, דברי חיים ועוד) חלקו על הנוב"י בזה.

ומפשטות הכרעת הח"מ בדעת הרמ"א בסי' קט"ו, נראה שהיא נאמנת לשוב ולהינשא אף לכתחילה באם לפי ראות עיני ביה"ד היא נתנה אמתלא טובה ואמרה כן רק כדי להתגרש, וכן פסק בשו"ת חוט השני סי' י"ז.

עוד הוספנו סניף להיתר שיש דעות שאינה נאמנת לומר שזינתה מרצונה משום שאין אדם משים עצמו רשע.

לאור האמור פוסק ביה"ד כי יש להתיר למבקשים להינשא זל"ז כדמו"י.

ניתן לפרסם את פסק הדין לאחר השמטת שמות המבקשים.

ניתן ביום ז' תשרי התשע"ח (27.9.17)

הרב שמואל פריד

הרב יצחק רבינוביץ

הרב משה אמסלם – אב"ד